

Literatura, Cultura i Societat

Codi: 43020
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
4313767 Llengua Espanyola, Literatura Hispànica i Espanyol com a Llengua Estrangera	OT	0	0

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Juan Rodríguez Rodríguez

Correu electrònic: Juan.Rodriguez@uab.cat

Equip docent

Manuel Aznar Soler

Jose Ramon Lopez Garcia

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: espanyol (spa)

Prerequisits

El mòdul va dirigit a persones que posseeixen una titulació universitària en l'àmbit de les filologies, en primer lloc, i, de forma més general, als titulats en disciplines d'Arts i Humanitats que estiguin interessats a aprofundir els seus coneixements de llengua espanyola i literatura hispànica de manera que la formació adquirida en el màster els faciliti el camí per a cursar un programa de doctorat i els ajudi a aconseguir una bona inserció laboral.

Objectius

La derrota, després de tres anys de guerra, de la Segona República en 1939 va provocar l'èxode de centenars de milers de ciutadans espanyols davant el temor de la sagnant repressió deslligada pels militars revoltats en 1936; entre ells, nombrosos intel·lectuals, escriptors i artistes, el millor de la cultura espanyola del primer terç del segle XX, que havien manifestat el seu compromís en la construcció i defensa de la República i els seus governs democràtics i legítims. Aquest exili constitueix una catàstrofe de primer ordre per a la societat i la cultura espanyoles, al mateix temps que obliga aquests creadors a adaptar-se per força a una nova situació: la de produir les seves obres en països estranys i allunyats del contacte amb el seu públic natural, prohibit per la censura de la dictadura franquista. L'exili forçós no només va expulsar a aquests creadors del seu país, sinó que també els va proscriure en el cànon i les històries de la literatura oficials.

Dins del mòdul Literatura, Cultura i Societat, aquestes classes proposen, en primer lloc, el plantejament de les condicions d'aquest exili i la problemàtica inherent que provoca en el camp de la cultura. A continuació, oferiran una panoràmica dels tres grans gèneres literaris canònics (literatura dramàtica, poesia i narrativa), amb atenció particular a algunes de les obres i autors representatius d'aquests, i atindrà també algunes qüestions de l'aportació dels escriptors i directors a les cinematografies dels diversos països d'acolliment.

L'objectiu principal és que les/els estudiants coneguin com es va produir i les conseqüències per a la cultura d'aquest esdeveniment històric que va ser l'exili republicà, es familiaritzin amb les seves problemàtiques i obtinguin una visió panoràmica de la producció literària i cinematogràfica d'aquests exiliats.

Competències

- Comentar un text des del punt de vista filològic, lingüístic i literari.
- Dissenyar i dur a terme un treball de recerca sobre qualsevol tema relacionat amb l'àmbit d'estudis del màster
- Identificar les varietats diatòpiques, diastràtiques i diafàsiques de l'espanyol.
- Que els estudiants siguin capaços d'integrar coneixements i enfrontar-se a la complexitat de formular judicis a partir d'una informació que, tot i ser incompleta o limitada, inclogui reflexions sobre les responsabilitats socials i ètiques vinculades a l'aplicació dels seus coneixements i judicis.
- Que els estudiants sàpiguen aplicar els coneixements adquirits i la seva capacitat de resolució de problemes en entorns nous o poc coneguts dins de contextos més amplis (o multidisciplinaris) relacionats amb la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin les habilitats d'aprenentatge que els permetin continuar estudiant, en gran manera, amb treball autònom a autodirigit.
- Realitzar una exposició oral sobre qualsevol tema relacionat amb l'àmbit d'estudis del màster.
- Relacionar els autors i els textos literaris escrits en espanyol amb el context de les seves circumstàncies culturals, socials i històriques.
- Relacionar els autors i els textos literaris escrits en espanyol amb les recerques recents sobre les tradicions europees des de l'Edat Mitjana fins a l'actualitat.
- Relacionar els autors i els textos literaris produïts en l'àmbit de l'Amèrica Llatina amb el context de les seves circumstàncies culturals, socials i històriques.
- Tenir coneixements que aportin la base o l'oportunitat de ser originals en el desenvolupament o l'aplicació d'idees, sovint en un context de recerca.
- Tenir un domini d'especialista de les principals orientacions en l'estudi de la transmissió textual i de les diferents fases de l'edició d'un text.
- Utilitzar els recursos bibliogràfics i tecnològics propis de la recerca lingüística i literària.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar les tècniques i mètodes propis del comentari literari de textos
2. Avaluar el grau de cohesió i coherència discursiva d'un text oral en funció del seu context de producció i interpretació.
3. Avaluar la pertinència dels propis judicis i dels aliens en relació amb el tema objecte d'estudi.
4. Constituir un text crític i elaborar un aparell crític de variants.
5. Desenvolupar un pla d'acció sobre un problema determinat dissenyat en funció del temps que es disposa per fer-lo.
6. Elaborar el guió d'una exposició oral clara i ordenada sobre els temes d'estudi del mòdul
7. Elaborar el pla d'una exposició escrita clara i ordenada sobre els temes d'estudi del mòdul.
8. Establir la relació entre determinades obres literàries escrites en espanyol i altres expressions artístiques i culturals.
9. Formular un pla d'acció per ampliar la informació sobre un tema lingüístic específic.
10. Formular un pla d'acció per recollir informació nova sobre el tema seleccionat i planificar les etapes del seu desenvolupament.
11. Identificar i localitzar les fonts crítiques que s'han de tenir presents en l'edició d'un text.
12. Identificar l'emergència, a la producció literària en espanyol, de fenòmens socials i històrics que es troben en la base de l'escriptura dels textos considerats.
13. Identificar trets estilístics i tècniques literàries comunes en diferents tradicions literàries i culturals de l'Amèrica Llatina.
14. Interpretar críticament la bibliografia, procedent de diferents perspectives d'anàlisi, sobre els temes d'estudi del mòdul.
15. Introduir idees procedents de disciplines afins en el tractament d'un fenomen literari.
16. Modificar un esquema d'idees preestablert mitjançant la introducció de noves aportacions.
17. Planificar una exposició escrita l'objectiu de la qual sigui defensar la pròpia posició respecte a un dels temes d'estudi del màster.
18. Predir les conseqüències teòriques que implicaria la introducció de noves idees en un esquema ja establert.
19. Relacionar autors i textos literaris en l'àmbit d'un gènere o corrent literari.

20. Relacionar els models explicatius elaborats amb idees procedents d'altres camps relacionats i modificar-los adequadament.

Continguts

TEMARI

1. 1939: La derrota i l'inici de l'exili (Manuel Aznar Soler).
Lectura: Manuel Aznar Soler, Antología de textos del exilio republicano.
2. El teatre de l'exili (Manuel Aznar Soler).
Lectura: Max Aub, San Juan.
3. La poesia de l'exili (José Ramón López García).
Lectura: José Ramón López García, Antología de la poesía del exilio republicano.
4. La narrativa de l'exili (Juan Rodríguez).
Lectura: Paulino Masip, El diario de Hamlet García.
5. Exiliats al cinema (Juan Rodríguez).
Visionat: José Miguel García Ascot, En el balcón vacío.

Metodologia

El Mòdul combina classes magistrals amb classes on es comentaran en comú les lectures obligatòries.

A més el/la estudiant haurà de realitzar, sota la supervisió del professorat, un treball monogràfic.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes teòriques	30	1,2	8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20
Cometari de les lectures	6	0,24	1, 2, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20
Tipus: Supervisades			
Tutories	26	1,04	1, 2, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20
Tipus: Autònomes			
Treball monogràfic	88	3,52	1, 3, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20

Avaluació

Per a ser avaluats els/les estudiants hauran d'assistir a un mínim del 80% de les classes.

L'avaluació del mòdul consistirà en la realització d'un treball sobre cadascun dels gèneres estudiats (teatre, poesia, narrativa/cinema) a partir de les obres proposades pels professors, i que haurà de ser lliurat un mes després de la finalització de les classes.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Assistència a classes	30 %	0	0	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20
Treball monogràfic	70 %	0	0	1, 3, 7, 8, 10, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20

Bibliografia

Actas del Congreso Plural «Sesenta años después», XI vols., 1999-2003. Puede verse el índice detallado en *Laberintos. Anuario de Estudios sobre los exilios culturales españoles*, 2 (2003), pp. 164-197; y en la Biblioteca del Exilio (<http://cervantesvirtual.com/porta/exilio/bibliografia3.shtml#Actas>).

ALTED, Alicia, *La voz de los vencidos. El exilio republicano de 1939*, Madrid, Aguilar, 2005.

ALTED VIGIL, Alicia y AZNAR SOLER, Manuel (eds.), *Literatura y cultura del exilio español de 1939 en Francia*, Salamanca, AEMIC / GEXEL, 1998.

ALTED, Alicia y LLUSIA, Manuel (eds.), *La cultura del exilio republicano español de 1939. Actas del Congreso Sesenta años después*, 2 vols., Madrid, UNED, 2003.

ASCUNCE, José Ángel (coord.), *El exilio: debate para la historia y la cultura* San Sebastián: Editorial Saturrarán, 2008.

AYALA, Francisco, «Para quién escribimos nosotros», en *Los ensayos. Teoría y crítica literaria*, Madrid, Aguilar, 1972; también en *La estructura narrativa y otras experiencias literarias*, Barcelona, Crítica, 1984, pp. 181-204.

AZNAR SOLER, Manuel (ed.), *El exilio literario español de 1939. Actas del Primer Congreso Internacional*, 2 vols., Sant Cugat del Vallés, GEXEL / Associació d'Idees, 1998.

AZNAR SOLER, Manuel (ed.), *Sesenta años después. Las literaturas del exilio republicano de 1939. Actas del II Congreso Internacional*, 2 vols., Sant Cugat del Vallés, GEXEL / Associació d'Idees, 2000.

AZNAR SOLER, Manuel, *Los laberintos del exilio. Diecisiete estudios sobre la obra literaria de Max Aub*, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Anejos, 3), 2003.

AZNAR SOLER, Manuel y José Ramón López García (eds.), *El exilio republicano de 1939 y la segunda generación*, Sevilla: Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Anejos XV), 2011.

AZNAR SOLER, Manuel, José Ramón López García, Francisca Montiel Rayo y Juan Rodríguez (eds.), *El exilio republicano de 1939. Viajes y retornos*, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Anejos, 22), 2014

AZNAR SOLER, Manuel y José Ramón López García (eds.), *Diccionario biobibliográfico de los escritores, editoriales y revistas del exilio republicano de 1939*, 4 vols., Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Anejos, 30), 2017.

AZNAR SOLER, Manuel (ed.), *La literatura dramática del exilio republicano de 1939. I. Vol. 6. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Col. Anejos, 40), 2018.

BALIBREA, Mari Paz (coord.), *Líneas de fuga. Hacia otra historiografía cultural del exilio republicano español*, Madrid, Siglo XXI (Historia), 2017, 816 pp.

BLANCO AGUINAGA, Carlos, «Otros tiempos, otros espacios en la narrativa española del exilio en América», en N. Sánchez-Albornoz (ed.), *El destierro español en América. Un trasvase cultural*, Madrid, Instituto de Cooperación Iberoamericano - Quinto Centenario, 1991; pp. 23-32.

BLANCO AGUINAGA, Carlos, *Ensayos sobre la literatura del exilio español*, México, ColMex, 2006.

BLANCO AGUINAGA, Carlos, «La literatura del exilio en su historia», *Migraciones & Exilios*, 3 (diciembre 2002), pp. 23-42.

CASTRO DE PAZ, José Luis, *Cine y exilio. Forma(s) de la ausencia*, Santander, Asociación Shangrila Textos Aparte, 2017

CAUDET, Francisco, *El exilio republicano en México. Las revistas literarias (1939-1971)*, Madrid, Fundación Banco Exterior, 1992.

CAUDET, Francisco, *Hipótesis sobre el exilio republicano de 1939*, Madrid, Fundación Universitaria Española, 1997.

CONTE, Rafael, «La novela española del exilio», *Cuadernos para el diálogo*, Extraordinario XIV, mayo de 1969; pp. 27-38.

CONTE, Rafael, «Para una teoría de la literatura del exilio», prólogo a *Narraciones de la España desterrada* (Antología de Rafael Conte), Barcelona, EDHASA, 1970, pp. 9-27.

DREYFUS-ARMAND, Geneviève, *El exilio de los republicanos españoles en Francia*, Barcelona, Crítica, 2000.

DOMINGO CUADRIELLO, Jorge, *El exilio republicano en Cuba*, prólogo de Alfonso Guerra, Madrid, Siglo XXI, 2009.

EIROA SAN FRANCISCO, Matilde, *Españoles tras el Telón de Acero. El exilio republicano y comunista en la Europa socialista*, Madrid, Marcial Pons, 2018, 264 pp.

Exils et Migrations Iberiques, 6 (1999). Monográfico *60 ans d'exil republicain: des écrivains espagnols entre mémoire et oubli*.

FABER, Sebastiaan, *Exile and Cultural Hegemony: Spanish Intellectuals in Mexico, 1939-1975*, Nashville, Vanderbilt University Press, 2002.

FERNÁNDEZ INSUELA, Antonio (ed.), *60 años después. El exilio literario asturiano de 1939*, Oviedo, Universidad de Oviedo, 2001.

GLONDYS, Olga (ed.). *La prensa cultural de los exiliados republicanos de 1939. I. Los años 40. Vol. 13. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García. Sevilla, Renacimiento, 2018.

GONZÁLEZ DE GARAY, M. Teresa y AGUILERA SASTRE, Juan (eds.), *El exilio literario de 1939*, Logroño, Universidad de La Rioja / Assoc. D'Idees, 2001.

GUILLÉN, Claudio, «El sol de los desterrados: literatura y exilio», en *Múltiples moradas*, Barcelona, Tusquets, 1998, pp. 29-97.

Hispanística XX, 6 (1989), monográfico «Plages d'exil. Les camps de refugiés espagnols en France, 1939» (coord. por Jean-Claude Villegas).

HOUVENAGHEL, Eugenia Helena (coord.), *Escritoras españolas en el exilio mexicano: estrategias para la construcción de una identidad femenina*, México, Universiteit Gent / Porrúa (El Pirul. Varia Literaria), 2016.

Ínsula, 627 (marzo 1999). Monográfico *60 años después: las literaturas del exilio republicano español de 1939*.

Ínsula, 851 (noviembre 2017). Monográfico *El exilio republicano de 1939 y la segunda generación*, coordinado por José Ramón López García y Juan Rodríguez.

JATO, Mónica, Sharon Keefe y Janet Pérez (eds.), *Mujer, creación y exilio (España, 1939-1975)*, Barcelona, Icaria Editorial, 2009.

- KHARITONOVA, Natalia, *Edificar la cultura, construir la identidad. El exilio republicano español de 1939 en la Unión Soviética*, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Anejos, 19), 2014.
- LARRAZ, Fernando, *El monopolio de la palabra. El exilio intelectual en la España franquista*, Madrid, Biblioteca Nueva (Ensayo, 36), 2009.
- LARRAZ, Fernando, *Editores y editoriales del exilio republicano de 1939. Vol. 12. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Col. Anejos, 36), 2018.
- Letras del exilio. México 1939-1949. Biblioteca del Ateneo Español de México, Valencia, Universitat de València, 1999.*
- LIDA, Clara E., *Caleidoscopio del exilio. Actores, memoria, identidades*, México, El Colegio de México, 2009.
- LÓPEZ GARCÍA, José Ramón y Mario Martín Gijón (eds.), *Judaísmo y exilio republicano de 1939* Madrid, Hebraica Ediciones (Colección Arca de Sefarad), 2014.
- LÓPEZ GARCÍA, José Ramón (ed.), *La poesía del exilio republicano de 1939. I. Vol. 3. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Col. Anejos, 37), 2018.
- LLORENS, Vicente, *Estudios y ensayos sobre el exilio republicano de 1939*, edición, estudio introductorio y notas de Manuel Aznar Soler, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, 26), 2006.
- LLORENS, Vicente, *Memorias de una emigración (Santo Domingo, 1939-1945)*, edición, estudio introductorio y notas de Manuel Aznar Soler, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, 27), 2006.
- MANCEBO, M^a. Fernanda, BALDÓ, Marc y ALONSO, Cecilio (eds.), *Seixanta anys després. L'exili cultural de 1939*, Actas IX, 2 vols., València, Universitat de València / Biblioteca Valenciana / Fundación Max Aub, 2001.
- MARRA LÓPEZ, José Ramón, *Narrativa española fuera de España. 1939-1961*, Madrid, Guadarrama (Guadarrama Crítica y Ensayo), 1963.
- MARTÍN GIJÓN, Mario (ed.), *El ensayo del exilio republicano de 1939. I. Vol. 1. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Col. Anejos, 38), 2018.
- MARTÍN GIJÓN, Mario (ed.), *El ensayo del exilio republicano de 1939. II. Vol. 2. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Col. Anejos, 39), 2018.
- MARTÍNEZ, Carlos, *Crónica de una emigración (la de los republicanos españoles en 1939)*, México, Libro Mex, 1959.
- MATEO GAMBARTE, Eduardo, *Los niños de la guerra. Literatura del exilio español en México*, Lleida, Ediciones de la Universitat de Lleida / Pagés Editors (El Fil d'Ariadna. Serie Literatura, 21), 1996.
- MATEO GAMBARTE, Eduardo, *Diccionario del exilio español en México (De Carlos Blanco Aguinaga a Ramón Xirau. Biografías, bibliografía y hemerografía)*, Pamplona, Eds. Eunote, 1997.
- MONFERRER CATALÁN, Luis, *Odisea en Albión. Los republicanos españoles exiliados en Gran Bretaña (1936-1977)*, Madrid, Ediciones de La Torre, 2008.
- MONTIEL RAYO, Francisca (ed.), *Las escrituras del yo: diarios, autobiografías, memorias y epistolarios del exilio republicano de 1939. Vol. 11. Historia de la literatura del exilio republicano de 1939*, dirigida por Manuel Aznar Soler y José-Ramón López García. Sevilla, Renacimiento, 2018.
- MUÑIZ-HUBERMAN, Angelina, *El canto del peregrino. Hacia una poética del exilio*, Sant Cugat del Vallés, GEXEL / Associació d'Idees, 1999.

NAHARRO-CALDERÓN, José María (ed.), *El exilio de las españas de 1939 en las Américas: "¿Adónde fue la canción?"*, Barcelona, Anthropos, 1991.

NAHARRO-CALDERÓN, José María, *Entre alambradas y exilios. Sangrías de las Españas y terapias de Vichy*, Madrid, Biblioteca Nueva (Historia), 2017, 475 pp.

NICKEL, Claudia, *Los exiliados republicanos en los campos de internamiento franceses*, Sevilla, Renacimiento (Biblioteca del Exilio, Col. Anejos, 35), 2019.

Primer Acto, número 329 (III-2009), Monográfico *1939-2009. El exilio teatral republicano*

Renacimiento, 27-30 (2000). Monográfico *Las literaturas del exilio republicano de 1939*.

RODRÍGUEZ PÉREZ, María Pilar (ed.), *Exilio y cine*, Bilbao, Publicaciones de la Universidad de Deusto, 2012.

RODRÍGUEZ PLAZA, Joaquina, *La novela del exilio español en México (catálogo comentado)*, México, Universidad Autónoma Metropolitana, 1986.

RODRÍGUEZ RICHART, José, *Emigración española y creación literaria*, Madrid, Fundación 1º de Mayo, 1999.

SAID, Edward W., *Reflexiones sobre el exilio. Ensayos literarios y culturales*, traducción de Ricardo García Pérez, Barcelona, Debate, 2005.

SÁNCHEZ ALBORNOZ, Nicolás (ed.), *El destierro español en América (Un trasvase cultural)*, Madrid, Sociedad Estatal Quinto Centenario / ICI, 1991.

SÁNCHEZ VÁZQUEZ, Adolfo, *Recuerdos y reflexiones del exilio*, Sant Cugat del Vallés, Coop. d'Idees / GEXEL, 1997.

SCHWARZSTEIN, Dora, *Entre Franco y Perón. Memoria e identidad del exilio republicano español en Argentina*, Barcelona, Crítica, 2001.

UGARTE, Michael, *Literatura española en el exilio. Un estudio comparativo*, Madrid, Siglo XXI, 1999.

VARIOS, *El exilio español en México, 1939-1982*, México, Fondo de Cultura Económica / Salvat, 1982.

VARIOS, *La otra cara del exilio: la diáspora del 39*, Madrid, Universidad Complutense, 1990.

VARIOS, *Cincuenta años del exilio español en Puerto Rico y el Caribe, 1939-1989*, A Coruña, Ediciós do Castro, 1991

VARIOS, *Los refugiados españoles y la cultura mexicana*, Madrid, Publicaciones de la Residencia de Estudiantes, 1998.

VILCHES DE FRUTOS, Francisca, Pilar Nieva de la Paz, José Ramón López García y Manuel Aznar Soler (eds.), *Género y exilio teatral republicano: entre la tradición y la vanguardia*, Amsterdam / New York, Rodopi, 2014.